

UNELE ASPECTE ALE CONTRACTULUI NORMATIV CA IZVOR AL DREPTULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Oleg PANTEA,
doctorand

Recenzent: ***Andrei NEGRU,***
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

SUMMARY

The scientific publication reveals the applied and theoretical approach of the normative-legal contract – as a formal source of law in the context of developing a law democratic system, normative – legal scientific reasoning and theoretical scientific motivation of promotion of the normative-legal contract in the law source system; the normative contract impact in the integration process of Republic of Moldova in the European family.

O comunitate care susține ideea democrației este determinată de instaurarea unor valori, precum: libertatea, dreptatea şi egalitatea. Acestea reprezintă nişte idealuri pentru care oamenii au luptat întotdeauna şi, în acelaşi timp, repere pe baza cărora s-au creat normele ce reglementează viața în societate. De aceea, statul democratic garantează şi promovează libertățile personale, astfel încât cetățenii să aibă dreptul la conduite şi opinii proprii şi, totodată, să-şi poată exercita libertatea de a se exprima şi de a decide în situații de interes public.

Libertatea şi dreptatea sunt valori la care au visat şi au sperat generații de oameni. Pentru ca libertatea să aibă sens şi să nu se transforme în dominația celui mai tare asupra celor slabi, comunitatea are nevoie de un sistem de norme juridice democratice[1], care să stăvilească voința arbitrară şi să asigure respectarea drepturilor şi libertăților fundamentale, precum şi instituirea şi consolidarea statului de drept. Stabilirea unui sistem de norme juridice, menite să asigure promovarea democrației, poate fi realizată inclusiv prin prisma unui asemenea instrument juridic important, precum este **contractul normativ**.

Tendința de a scoate în evidență rolul şi valoarea contractului normativ, care întruneşte în sine trăsături de individualizare a sistemului de drept modern, devine tot mai marcantă în perioada ultimilor ani. Există astăzi anumite categorii de relații sociale specifice, a căror reglementare este mai eficientă prin intermediul normelor juridice constituite prin contracte normative, deoarece conținutul lor se obține în rezultatul unor negocieri, tratative dintre viitorii subiecți ai posibilelor raporturi juridice. În rezultatul negocierilor, prin creația comună a părților vom obține nişte norme juridice mai calitative, mai democratice. Totodată, aplicarea acestor standarde democratice ar avea o importanță praxiologică şi pentru Republica Moldova, prin transpunerea practică a contractului normativ în cadrul procesului de aplicare şi perfecționare a dreptului.

Contractele normativ-juridice, ca izvoare formale ale dreptului, pot opera în următoarele domenii:

a) *dreptul constituțional*, în materia formării federațiilor şi a confederațiilor, prin ele precizându-se principiile fundamentale, convenite de către statele membre (SUA, RFG, URSS etc. [2] În cazul SUA, de exemplu, prin prisma Declarației de Independență din 4 iulie 1776, adoptată de către Congresul continental, 13 colonii se unesc în Statele Unite ale Americii, formând un stat liber şi independent. În Declarație se afirmă că toți oamenii se nasc egali şi că poporul are dreptul să-i alunge pe tirani şi să instituie un guvern propriu. Principiile Declarației erau orientate împotriva monarhiei şi asupririi coloniale[3]);

b) *dreptul internațional public*, contractul normativ-juridic apare sub forma tratatelor / acordurilor internaționale. Tratatul internațional exprimă întotdeauna acordul de voință al statelor şi nu este un act unilateral. Postura sa de izvor formal al dreptului poate fi reținută numai în măsura în care el conține reguli generale, referitoare la o categorie nedeterminată de persoane (de exemplu, Tratatul nr. 0209 din 02.09.1999 dintre Republica Moldova şi Federația Rusă privind colaborarea economică pentru anii 1999-2008[4]);

c) *dreptul muncii şi securității sociale*, contractul colectiv de muncă apare în calitate de contract colectiv de muncă, încheiat între angajator şi comitetul sindical

sau reprezentanții salariaților. El prevede condițiile generale ale organizării procesului muncii, iar pe baza lor se încheie contractele individuale de muncă ale salariaților cu angajatorul. Conținutul acestora precizează clauza cu caracter economic şi social: salariul, premiile, indemnizațiile, utilizarea unor fonduri pentru activități culturale, pentru protecția muncii etc. (de exemplu, Convenția colectivă la nivel național nr.2 din 09.07.2004 „Timpul de muncă şi timpul de odihnă”[5]).

Mulți ani, contractul normativ a fost respins de teoria dreptului sovietic, cu toate că s-au produs unele încercări teoretice de a argumenta valoarea teoretică şi aplicativă a normelor contractuale pentru dezvoltarea unui sistem de drept democratic, ignorându-se interpretarea interdependenței contractelor normative cu alte izvoare de drept. Un studiu analitic relevă şi faptul că lipsa fundamentului teoretico-ştiințific al contractului normativ s-a reflectat negativ şi asupra practicii contractual-normative moderne, deoarece până în prezent nu sunt adoptate toate actele juridice necesare comunității. De aici derivă valoarea empirică semnificativă a contractului normativ la elaborarea bazei normative a statului de drept.[6]

Valoarea contractului normativ-juridic este determinată de calitățile atribuite normelor juridice ce se conțin în acest izvor formal al dreptului, în coraport cu normele reflectate în alte forme ale dreptului. Considerăm că calitățile normelor juridice menționate se manifestă încă la etapa inițială, de creare a lor. Contractul normativ presupune concilierea, iar în această situație se conciliează însuşi conținutul normei juridice, care, ulterior, va obține forță juridică, odată cu intrarea în vigoare a contractului normativ. Concilierea conținutului normei juridice de către viitorii subiecți ai raporturilor juridice ridică calitatea acesteia la un nivel net superior în coraport cu normele juridice reflectate prin intermediul altor forme ale dreptului (legi), îi determină o eficiență de perspectivă în procesul de realizare praxiologică, îi acordă o valoare superioară praxiologică şi, respectiv, determină o calitate democratică superioară întregului sistem al dreptului.

Reglementările contractelor normative, mai ales din sfera dreptului muncii, trebuie să nu contravină actelor normative, care sunt determinatorii în reglementarea relațiilor sociale. Aceeaşi prevedere este stabilită şi de art.7 al Constituției Republicii Moldova: „Constituția Republicii Moldova este legea ei supremă. Nici o lege şi nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică”.[7] Prin urmare, orice reglementare contractual-normativă care nu este în concordanță cu prevederile legii nu are forță juridică. Însă, această restricție dispare totuşi în sfera contractelor normative din dreptul internațional şi constituțional, acolo unde în calitate de subiect al contractului normativ-juridic se manifesta statul. Potrivit art.4 al Constituției Republicii Moldova, „dispozițiile constituționale privind drepturile şi libertățile omului se interpretează şi se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. Dacă există neconcordanțe între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte şi legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale”.[8] În legătură cu această stipulare, însăşi Constituția țării noastre acordă prioritate normelor internaționale din domeniul drepturilor omului ce se cuprind în tratatele la care Republica Moldova este parte. Această prioritate operează în situația în care se ivesc neconcordanțe, generate fie de anumite nepotriviri, contradicții, conflicte între reglementările internaționale şi reglementările interne, referitoare la această problemă, fie de prevederi nedeterminate. Însă, prioritatea reglementărilor internaționale operează numai în cazul unor contradicții între textele referitoare la drepturile fundamentale ale omului. În alte cazuri de neconcordanță vor fi aplicabile prevederile art.8 alin.(2) din Constituție, conform căruia intrarea în vigoare a unui tratat internațional ce conține dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de revizuirea prevederilor constituționale.[9] Iar în ceea ce priveşte actele internaționale care nu se referă la drepturile şi libertățile omului, Curea Constituțională, prin Hotărârea nr.55 din 14.10.1999, a stabilit: „Prin art. 4 din Constituție se garantează nu numai drepturile şi libertățile fundamentale ale omului, consacrate de Constituție, dar şi principiile, normele unanim recunoscute ale dreptului internațional. Principiile şi normele unanim recunoscute ale dreptului internațional, tratatele internaționale ratificate şi cele la care Republica Moldova a aderat sunt parte componentă a cadrului legal al Republicii Moldova şi devin norme ale dreptului ei intern. Dacă există neconcordanțe între pactele şi tratatele internaționale privind drepturile fundamentale ale omului şi legile interne ale Republicii Moldova, organele de drept sunt obligate să aplice reglementările internaționale (alin.(2) art.4 al Constituției)”.[10] În contextul abordărilor de mai sus, identificăm o poziție dominantă a normelor contractuale față de normele stabilite de actele normative. O ipostază analogică întâlnim şi în cazul contractelor normative din dreptul constituțional în sfera constituirii statelor federative.

Contractul normativ de constituire a federației are o importanță și forță juridică primară în coraport cu actele normative, chiar și cu Constituția federală adoptată în baza acestui contract de formare a federației. Federalismul este o organizare, în temeiul unui acord juridic, a structurii puterii și exercitarea acestei puteri într-un stat prin împărțirea competențelor suverane între autoritatea centrală și autoritățile locale care sunt, de regulă, subiectele constitutive ale federației. Constituția federală comună acționează asupra Constituțiilor proprii ale subiecților federali (SUA, Rusia, RFG), iar legislația membrilor federației trebuie să corespundă Constituției și altor legi federale. Prin urmare, subliniem că prioritatea și valoarea normei juridice nu depinde de forma dreptului în care ea este reflectată – act normativ sau contract normativ, ci de importanța relațiilor sociale reglementate de norma juridică respectivă, de perspectiva prezentării acestei norme ca un început al continuității în procesul de elaborare și realizare a normelor juridice proprii unui sistem de drept.

În același sens, este necesar de a ne referi și la modul de intrare în vigoare a contractului normativ privit prin prisma formelor dreptului. Caracterul volițional, manifestat de către părțile contractului normativ la elaborarea normelor juridice, se manifestă și prin momentul obținerii forței juridice a normelor determinate, ce se realizează, de regulă, la data semnării de către părțile contractante. Anume acest aspect determină calitatea democratică a normelor juridice din contractul normativ.

Un al treilea aspect determinatoriu, ce contribuie la caracteristica contractului normativ ca formă a dreptului contemporan și a calităților specifice atribuite normelor ce se conțin în el, este caracterul special și restrâns de reglementare juridică. De regulă, normele juridice identificate în anumite contracte normative poartă un caracter de concretizare a normelor juridice cu caracter general, identificate în alte forme ale dreptului (ca, de exemplu, normele juridice din actele normative) și se prezintă deseori în calitate de norme speciale, valoarea lor fiind deosebit de importantă în procesul de aplicare a normelor juridice. La fel, menționăm că prin intermediul normelor juridice determinate de contractele normative sunt stabilite anumite regimuri juridice speciale, sub influența aspectului praxiologic al relațiilor sociale reglementate. Arealul de răspândire a reglementărilor juridice contractual-normative este mai restrâns în coraport cu cel al reglementărilor juridice legislative. Acest factor implică un grad mai înalt de concretizare a normelor juridice și contribuie la evitarea erorilor de reglementare și aplicare.

Este evident și faptul că atât în teorie, cât și în practică, contractul normativ-juridic demult a mai încetat a fi tratat ca ceva secundar, auxiliar pentru crearea și aplicarea dreptului. De aceeași opinie sunt și cercetătorii științifici în domeniu. Într-un comunicat al ziarului „Российская газета”, profesorul M.Baglai afirma: „Ar fi o incorectitudine să respingem din practică aplicarea contractului normativ, care este o formă optimă de reglementare juridică a relațiilor sociale, acceptată de către toate țările lumii”.[11] De asemenea, profesorul rus M.Baitin susține că „implementarea normelor contractuale în sistemul normelor juridice este o prioritate a fiecărui stat de drept și democratic”.[12] În același sens, juriștii N.Matuzov și A.Maliko sunt de părere că „forma cea mai adecvată de reglementare a relațiilor de parteneriat este contractul normativ și nicidecum legea”[13]. Astăzi, majoritatea tipurilor de raporturi juridice – internaționale, civile, de muncă, sunt atât de complicate și individualizate, încât sistematizarea lor prin prisma normelor juridice stabilite în lege este practic imposibilă. Aici ne vin în ajutor contractele normative, ca formă specifică de reglementare juridică a relațiilor sociale.

Drept consecință, menționăm că contractul normativ reprezintă o renaștere juridică fenomenală, însă nivelul lui de cercetare nu este adecvat rolului acestui fenomen pe care îl produce într-o societate democratică. Societatea contemporană pune accentul tot mai pronunțat pe justiția restaurativă în procesul de soluționare a conflictelor, ca modalitate de determinare a unei armonii în mediul social, corespunzător aspirațiilor unei societăți cu o cultură și conștiință juridică avansată. Contractul normativ, la rândul său, determină un sistem democratic, de mediere, manifestat între părțile sale, în procesul de creare a normelor juridice. În viziunea noastră, procesul de negociere, manifestat prin esența contractului normativ dintre guvernanți și guvernați, dintre cei ce acordă statut de normă juridică normelor contractului normativ și cei cărora le sunt destinate normele menționate în scopul realizării lor, acordă normelor juridice din izvorul de drept supus cercetării o calitate superioară, manifestată prin exactitate și atașament față de valorile unei societăți democratice. Analiza noastră se vrea a fi un argument pentru promovarea acestor practici de justiție restaurativă și în Republica Moldova, cu atât mai mult cu cât în prezent organismele internaționale recomandă utilizarea modelului de justiție restaurativă, atunci când situația permite acest lucru. Interesul Republicii Moldova pentru procesul de mediere, ca formă a justișiei restaurative, se materializează și prin manifestul de a adera la comunitatea europeană, care

susține şi promovează ideea normelor democratice. Amintim, în acest sens, directivele Parlamentului şi Consiliului European, care, deşi nu constituie parte integrantă a legislației Republicii Moldova, merită totuşi a fi menționate, deoarece constituirea lor se manifestă la fel într-o ipostază a legislației democratice – mediative. Se aseamănă tehnicii legii-cadru completate prin decretele de aplicare. Ea corespunde voinței autorilor tratatelor de a oferi instituțiilor, pe lângă regulament, un instrument de uniformizare juridică, o formulă fundamentată pe colaborarea dintre nivelul comunitar şi nivelul național, fiind mai adaptată particularităților naționale în scopul apropierii legislației comunitare de legislațiile naționale. Directiva leagă statele membre destinatare în ceea ce priveşte rezultatul propus, lăsând instanțelor naționale competența în ceea ce priveşte forma şi mijloacele. Pe aceste baze, directiva apare ca fiind o tehnică de legislație mediativă, ea fiind adresată statelor pentru a lua măsuri de punere în aplicare, care vor modifica regulile lor naționale, pentru a le face conforme cu rezultatele prescrise. Prin urmare, ponderea în creştere a normelor juridice determinate de contractele normative impută existența unui sistem juridic democratic, calitativ nou, capabil să determine reglementări juridice eficiente în procesul de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană.

Note:

[1] *A se vedea:* Ch.Comăniță. *Drept constituțional şi instituții politice*. – Sibiu: Universitatea „Lucian Blaga", 2005.

[2] *A se vedea:* I.Ceterchi, I.Craiovan. *Introducere în teoria generală a dreptului*. – Bucureşti: ALL Beck, 1998, p.87.

[3] *Accesibil pe*: http://ro.wikipedia.org/wiki/Statele_Unite_ale_Americii.

[4] *Accesibil pe*: http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=314253.

[5] Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr.112, art.968.

[6] *A se vedea:*

- В.Ф. Тарановский. *Энциклопедия права*. – Москва, 1923;

- Я.М. Магазинер. *Общая теория права на основе советского законодательства.*– Москва, 1925;

- Н.Г. Александров. *К вопросу о роли договора в регулировании общественных отношений* // Ученые записки ВИЮН. – Москва, 1946;

- Р.О. Халфина. *Значение и сущность договора в советском гражданском праве.* – Москва, 1954;

- Р.О. Халфина. *Договор в гражданском праве.* – Москва, 1959;

- С.С. Алексеев. *Механизм правового регулирования в социалистическом государстве.* – Москва, 1966;

- Ц.Н. Ямпольская. *О теории административного договора* // Советское государство и право, 1966, nr.10;

- В.И. Новоселов. *К вопросу об административных договорах* // Правоведение, 1969, nr.3;

- В.М. Горшенев. *Способы и организационные формы правового регулирования в социалистическом государстве.* – Москва, 1972;

- Н.И. Клейн. *Организация договорно-хозяйственных связей*. – Москва, 1976;

- В.А. Кикоть. *О договорных формах управления государственными и общественными делами* // Договорные формы управления: постановка проблем и пути решения. – Москва, 1981;

- В.Ансон. *Договорное право*. – Москва, 1984;

- Б.В. Покровский. *Договор о народном хозяйстве, вопросы общей теории*. – Алма-Ата, 1987;

- А.А. Собчак. *Смешанные и комплексные договоры в праве* // Советское государство и право, 1988, nr.11;

- Ю.А. Тихомиров. *Договор как регулятор общественных отношений* // Правоведение, 1990, nr.4.

[7] *A se vedea:* Ph.Manin. *Less Communautes europeennes. L'Union europeenne. Droit institutionnel.* – Paris: A.Pedone, 1993, p.306; J.Rideau. *Droit institutionnel de L'Union et des Communautes Europeennes //* LGDJ (Paris), 1994, p.39.

[8] Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.001.

[9] *Ibidem.*

[10] *Ibidem.*

[11] Hotărârea Curții Constituționale privind interpretarea unor prevederi ale art.4 din Constituția Republicii Moldova, nr.55 din 14.10.1999 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.118.

[12] Российская газета, 1998, 14 февраля, p.4.

[13] М.И. Байтин. *Сущность права (Современное нормативное понимание на грани двух веков)*. – Саратов, 2001, p.230-231.

[14] Н.И. Матузов. А.В. Малько. *Теория государства и права:* Курс лекций. – Москва, 1997, p.333.